

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

МУТАХАССИСНИНГ ПЕДОГОГИК ФАЗИЛАТЛАРИ

Дилором Сайдуллаева

3-курс дарий-инглиз гурухы талабаси,
Тошкент давлат шарқшунослик университети

Илмий раҳбар: Фаҳриддин Нуриддинович Халилов
Педагогика фанлари доктори, профессор,
Педагогика-психология кафедраси,
Тошкент давлат шарқшунослик университети

Аннотация: Ушбу мақолада педагогнинг касбий-инсоний хусусиятларини назарий – методологик ва ижтимоий моҳиятини асослаш, таҳдиллар асосида бўлажак педагогда шакилланиши лозим бўлган ижобий ҳислатлар тизимини аниқлаш, педагогнинг касбий, маданий, инсоний хусусиятларини такомиллаштириш бўйича илмий-амалий, услубий тавсилотлар ишлаб чиқиши ҳаракат қилинди.

Калит сўзлар: тарбия, синф, ўқувчи, таълим-тарбия, метод.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КАЧЕСТВА СПЕЦИАЛИСТА

Дилором Сайдуллаева

Студентка 3-курса дарийско-английской группы,
Ташкентский государственный университет востоковедения

Научный руководитель: Фаҳриддин Нуриддинович Халилов
Доктор педагогических наук, профессор,
Кафедра педагогики и психологии,
Ташкентский государственный университет востоковедения

Аннотация: В данной статье предпринята попытка обосновать теоретико-методологическую и социальную сущность профессионально – человеческих качеств педагога, на основе анализа выявить систему положительных качеств, которые необходимо воспитывать в будущем педагоге, разработать научно-практические, методические рекомендации по совершенствованию профессиональных, культурных, человеческих качеств педагога.

Ключевые слова: воспитание, класс, ученик, образование-воспитание, метод.

PEDAGOGICAL QUALITIES OF THE SPECIALIST

Dilorom Saydullaeva

3-course Student of the Darius-English group,

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

Tashkent State University of Oriental Studies

Scientific adviser: Fahriddin Nuriddinovich Khalilov

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Department of Pedagogy-psychology,
Tashkent State University of Oriental Studies

Abstract: This article describes the teachers' professional-theoretical, methodological and social characteristics of human nature, based on the analysis of the structure of the future teachers should be based on a system of positive qualities, improve teachers' professional, cultural and human development of the scientific and methodological details was tried on.

Keywords: training, class, student, education, method.

Кириш

Ўзбекистон Республикасининг бундан кейинги ривожланиши бевосита таълим тарбия натижасига боғлиқлиги барчага аён. Таълим-тарбияни такомиллаштирумай, маънавий бой, баркамол инсонни тарбиялаш мушкул. Бу ҳақида Ўзбекистон Республикасининг Таълим тўғрисидаги Конун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида белгилаб берилган ижтимоий вазифалардан келиб чиқиб ёш авлод таълим-тарбиясини ташкил этишини кундалик ҳаётнинг ўзи талаб қилмоқда.

Мамлакатимизда ёш авлод таълим-тарбиясига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўғил-қизларнинг замонавий билим олиши, юксак маънавиятли бўлиб улғайиши учун зарур шароит яратиш борасидаги ишлар изчили давом эттирилмоқда.

Шавкат Мирзиёев 15 июнь куни Тошкентда бўлиб ўтган "Ижтимоий барқарорликни таъминлаш, муқаддас динимизнинг соғлигини асраш – давр талаби" мавзуудаги анжуманда сўзлаган нутқида ёш авлод тарбияси ҳақида алоҳида тўхталиб ўтди.

"Бизни ҳамиша ўйлантириб келадиган яна бир муҳим масала – бу ёшларимизнинг одоб-ахлоқи, юриш-

туриши, бир сўз билан айтганда, дунёқараши билан боғлиқ. Бугун замон шиддат билан ўзгаряпти. Бу ўзгаришларни ҳаммадан ҳам кўпроқ ҳис этадиган ким – ёшлар. Майли, ёшлар ўз даврининг талаблари билан уйғун бўлсин. Лекин айни пайтда ўзлигини ҳам унутмасин. Биз киммиз, қандай улуғ зотларнинг авлодимиз, деган даъват уларнинг қалбида доимо акс-садо бериб, ўзлигига содик қолишга ундан турсин. Бунга ниманинг ҳисобидан эришамиз? Тарбия, тарбия ва фақат тарбия ҳисобидан", – дея таъкидлади Президентимиз.

Асосий қисм

Жамиятда педагогнинг тутган ўрни, давлатнинг педагогларга бўлган муносабати, педагог ўқитувчиларнинг иқтисодий-ижтимоий аҳволи ўша давлат, мамлакатнинг келажакдаги ривожланиш истиқболларини белгилаб беради. Педагог ва педагоглик касби қанчалик жамиятда юқори мавқега эга бўлса, ўша мамлакатнинг келажаги ҳам порлоқ бўлади.

Қадимда ҳам педагогларнинг жамият ривожланишидаги юксак ўрнини тушунишган, уларнинг меҳнатларини қадрлашган ва буюк сўз билан "устоз" деб аташган. Устозлар ҳам

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

бундай муқаддас сўзга муносиб бўлишга ҳаракат қилишган ва ўз кучлари, билимлари, ақл заковотларини ёш авлод билан бўлишишган.

Ўқитувчининг инсоний хусусиятлари деганда бизнинг кўз олдимизга унинг адолатли, кечиримли, бошқаларга намуна бўла олиш, ташкилотчилик, болаларни севиш, яхшилик қилиш каби хусусиятлари намоён бўлади.

Ўқитувчи одобининг моҳияти, асосий мазмуни педагогик фаолият учун муҳим бўлган ахлоқий сифатлардан фойдаланади.

Умуминсоний ва миллий ахлоқий фазилатлар барча кишилар ҳамма қасб эгалари, жумладан, ўқитувчи – тарбиячилар учун ҳам жуда зарурдир.

Ахлоқий фазилатлар меҳнат жараёнида кишининг хулқи, феъл-авторини тартибга солиб турувчи қоидалар, нормалар, талаблар, мезонлар шаклида ифодаланади. Ахлоқ нормалари давлатнинг турли қонунлари билан амалга ошириладиган ҳукуқ нормаларидан фарқ қилиб оммавий одат ва намуна кучи жамиятчиликнинг фикри таъсирида юзага келади. Бошқача қилиб айтганда ижтимоий воқелик шахс олдига маълум ахлоқий талаблар қўяди бу талаблар ахлоқ нормаси ахлоқий фазилатлар шаклида ифодаланади. Жамият ўз фаолияти ва истиқболи учун хизмат қиладиган ахлоқ нормалари, талаблари, мезонларини белгилайди. Ўқитувчи умуминсоний ва миллий ахлоқий фазилатларни ўзлаштириб олиши тажрибада қўллаши, ўзининг дунёқараси, мафкураси ва ахлоқий тажрибаси билан таққослаши лозим.

Фикрлаш ва ҳис этиш, турмушда синаб кўриш натижасида умуминсоний миллий ахлоқий сифатлар, қоидалар,

нормалар, ўқитувчининг ўз ахлоқий фазилатига, эътиқодига айланади.

Булар муаллимнинг дунёқараси, фикр ва мулоҳазалари билан қўшилиб бозор иқтисодиётига асосланган жамият қуриш шароитида унинг ўрни ва ролини белгилайди.

Ўқитувчи одобининг нормалари ҳар бир муаллимнинг шахсий фикрига, ахлоқий фазилати ва эътиқодига айланиши лозим. Ахлоқий эътиқод ва сифатлар ўқитувчининг дарс бериш жараёнида, тарбиявий ишларида, ўқувчилар, ота-оналар ва бошқа кишилар билан муомала муносабатларида, кундалик турмушда ўзининг шахсий намунаси билан ахлоқий таъсир ўтказишида кўзга ташланади. Педагогик тақт ўқитувчи ахлоқининг амалий кўринишларидан биридир.

Муаллим хулқининг натижалари унинг ёшларга ахлоқий таъсирининг самарадорлигида, ахлоқий тарбия соҳасида эришган ютуқларида намоён бўлади. Ўқитувчи одобининг асосий сифатлари умуминсоний ва миллий-ахлоқий фазилатлар, тушунчаларга мос келади ва уларни педагогик фаолият билан боғлиқ тарзда бир қадар ойдинлаштирилади. Инсонпарварлик, ватанпарварлик миллий ғурур, байналминалчилик, адолат, яхшилик қилиш, бурч, қадр-қиммат, маъсулият, виждон, ҳалоллик, ростгўйлик, поклик, талабчанлик каби ахлоқий фазилатлар ўқитувчи одобида педагогик фаолияти билан боғлиқ равища таҳлил қилинади. Болаларга яхшилик қилиш ўқитувчилик бурчи, ўқитувчи шаъни, қадр-қиммати, ўқитувчилик маъсулияти, ўқитувчилик виждони, талабчан ва адолатли бўлиш, ўқитувчининг маънавий қиёфаси, ҳалоллиги, поклиги ростгўйлиги кабилар ўқитувчи ахлоқининг муҳим

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

фазилатлари ҳисобланади. Уларни чуқур ва пухта ўзлаштириш бўлажак ўқитувчи учун катта амалий аҳамият касб этади.

Педагогик фаолият ўқитувчидан ахлоқий маърифатли, яхши хулқ эгаси бўлишни, ахлоқий тажрибага эга бўлишни, ўз-ўзини мунтазам равишда ахлоқий жиҳатдан тарбиялаб боришни талаб этади. Шу билан бирга муаллим ўқувчиларга мунтазам равишда ахлоқан сабоқ бериб, уларни ахлоқий билимли қилиши; болаларга яхши хулқий одатларни амалда бажартириб, машқ қилдириб, ахлоқий тажриба орттиришларига кўмаклашиши; ўқувчиларни ҳам ўз-ўзини тарбиялаб боришларига эришиши зарур.

Ахлоқий маърифат педагогик фаолиятнинг таркибий қисми бўлиб, унинг мақсади умуминсоний ва миллий ахлоқнинг моҳиятини, қонуниятларини; унинг тамойиллари, талаблари, қоидаларига доир билимларни, ахлоқнинг одамлар ҳаётидаги ўрни ва ролини муаллимнинг ўзи англаб олиши ва тарбияланувчиларга, ўқувчиларга сингдиришdir. Педагогик ходимларнинг ҳаммаси, барча фан ўқитувчиларининг фаолияти шу мақсадга қаратилиши зарур. Ўзбекистон мактабларида «Одабнома» ўқув предмети сифатида ўқитилаётгани ҳам ўқувчиларни ахлоқий, маърифатли қилишдек муҳим вазифани тузукроқ бажаришга, ўқувчиларнинг ахлоқий тарбиясини яхшилашга даъват этилган.

Ўқувчиларни ахлоқий, маърифатли қилиш бу — уларни ахлоққа доир муаммолар, ахлоқий баҳо мезонлари билан таништириш; киши бирор ишни қилаётганида фикри, сўзи, хулқи, хатти-ҳаракатларида масъулиятини ва эркинлик даражасини билиши, ҳар бир ҳаракатининг, хулқ-авторининг оқибатини кўз олдига

келтириш лозимлигини ёшларга англашибдан иборат. Шу тариқа ўқувчилар ҳаётнинг маъноси, яшашдан мақсад, баҳт нима эканлигини англаб олишлари лозим.

Ахлоқий маърифат шахсни ахлоқий тарбиялашнинг биринчи босқичи бўлиб, ёшларни ахлоқ тўғрисида фалсафий таълимотларнинг мазмuni ва моҳияти, намунали, ахлоқий ғоялар, тамойиллар, қоидалар билан таништи-ради. Киши хулқига билимдан кўра ҳам эътиқод кўпроқ туртки бўлади. Ахлоқий билимлар ҳали эътиқод дегани эмас. Айрим ўқитувчилар бунинг фарқини ажратса олмай, ахлоқий билим беришни — ахлоқий тарбия бериш деб тушунадилар. Шунинг учун ҳам улар кўпинча болага насиҳат қилиш, ахлоққа доир мавзуларда суҳбатлар ўтказиш билан чекланиб, болаларга яхши ишларни амалда бажартиришга, ахлоқий кўнікма ва малакалар ҳосил қилишга камроқ эътибор берадилар.

Мактаблар тажрибасини кузатиш шундан далолат берадики, ўқувчилар «Одабнома», «Тарбия» дарсларида, шунингдек жамиятшунослик, гуманитар фанларни ўқиш жараёнида «ахлоқ», «одоб» сўзларининг маъносини билиб оладилар. Ўрта Осиё халқларининг қадимий урф-одатлари, ахлоқ-одоби тарихини, Куръони Карим, Ҳадисларга доир билимларни ўрганадилар. Она Ватан тарихи, Спитамен, малика Тўмарис, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур каби Ватан фидойиларининг жасоратлари билан танишадилар. Инсоний муносабатлар одоби — саломлашиш ва хайрлашиш қоидалари, сўзлашув одоби қоидаларини билиб оладилар. Шунингдек, инсоний фазилатлар – тозалик, озодалик, поклик, соч-соқолни парвариш қилиш, пардоз-андоз одоби

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

қоидаларини; ҳалол, ҳаром нималигини, чекиши, ичкиликтозлик, гиёхвандлик каби зарарли одатлардан сакланиш ҳақидаги тушунчаларни; оиласий ҳаёт одоби ва психологиясига доир билимларни ўрганадилар. Буларнинг барчаси ўқувчиларни ахлоқий жиҳатдан маърифатли қилишга қаратилган.

Ўқитувчининг муҳим фазилати – кишилар билан тез аҳил бўла олиш, қўпчиликка аралаша билиш, улфатжонлик, дилкашлик бўлиб, бунда муомала маданиятнинг юксаклигини ифодалайди. Чунки ўқитувчи ҳамиша одамлар билан алоқа қилишга, улар билан ишлашига тўғри келади. Ўқитувчи ишидаги мувоффақиятини қундалик фаолиятида катталар ва болалар, айрим гуруҳ ва якка шахслар билан алоқага кириша олиш қобилиятини таъминлайди. Алоқаларда, фаолиятида дуч келадиган турли хил воқеаларга педагогик қоидалар нуқтаи назардан дорматик муносабатларда бўлиш эмас, балки уларни ўз ҳолича идрок этиб, адолатли баҳолаш, муносабатига одил болиш ўқитувчининг иродасини оширади. Ўқитувчининг одоби, маданияти юксак бўлсагина, одамларга нисбатан меҳрибон, саховатли бўла олади, уни ҳамма хурмат қиласди. Бунинг учун очиқ кўнгил, қатъий бўлиш, ўзини тута билиш, бардошли бўлиш керак. Болаларга нисбатан талабчан бўлиш билан бирга ўз шахсига танқидий нуқтай-назардан қарай олиш керак.

Хулоса

Юқоридагилар асосида қўйидаги хулоса ва таклифларни айтиш мумкин.

Педагогик касби дунёдаги энг қадими, масъулиятли, шарафли ҳисобланади.

Ўқитувчи педагогнинг жамиятдаги иқтисодий-маънавий аҳволи жамиятнинг жадал ёки суст ривожланишини белгилаб беради.

Педагогнинг касбий ва инсоний хусусиятларининг бир-бирига мос мутанпсив ҳолда шакиланиши лозим.

Педагогик маҳорат ўқитувчи-тарбиячида қанчалик мукаммал шаклланган бўлса педагоглик фаолияти ҳам шунча самарали бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш. "Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз". – Т.: "Ўзбекистон", 2016 й
2. Каримов И.А. "Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори". – Т.: "Ўзбекистон", 1998.
3. Абдуллаева Ш., Ахатова Д., Собиров Б., Сайитов С. Педагогика. – Т.: "Фан", 2004
4. Абдурахмонов Абдулхай. Саодатга элтувчи билим. – Т.: Мовароуннахр, 2004.
5. Асқар Зуннунов. Педагогика назарияси. – Т.: «Алоқачи», 2006.
6. Жўраев Р.Х., Сафарова Р.Ғ., Ибрагимов Х.И., Мусаев У.Қ. Педагогика фани Концепсияси. //Халқ таълими, 2004.
7. Ҳасанбоев Ж., Сарибоев Ҳ., Ниёзов Г., Ҳасанбоева О., Усмонбоева М. Педагогика. Ўқув қўлланма. – Т.: «ФАН», 2006.
8. Маҳкамов М. «Бўлажак тарбиячиларнинг педагогик мулоқат маданиятини шакллантириш” номзодлик диссертацияси. – Т., 2005.

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

9. Мавлонова Р., Нормуродова Б., Раҳмонқулова Н. Тарбиявий ишлар методикаси. – Т.: "Тиб-китоб", 2010.

10. Бекмурадов М., Бегматов А. Миллий менталитет ва раҳбар маънавияти. – Т., 2003.

11. Очилов М. "Муаллим – қалб меъмори". – Т.: "Ўқитувчи" 2001.

12. Фозиев Э.Ф. Умумий психология. – Т., 2010.

13. <http://www.psixologiya.ru>

14. <http://www.psixologiya.uz>

15. <http://www.pedagogika.uz>

16. <http://www.ziyonet.uz>